

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

ЧАР ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ,
ЯШ ОПРИЧНИК ВЕ
ДЖЕСЮР БАЗИРГЯН
КАЛАШНИКОВ АКЪКЪЫНДА
• Й Ы Р •

КЪРЫМ ДЕВАЕТ НЕШРИЯТЫ
1940

138- 3d May

К-Тат.

2-732

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

ЧАР ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ, ЯШ
ОПРИЧНИК ВЕ ДЖЕСЮР
БАЗИРГЯН КАЛАШНИКОВ
АКЪКЪЫНДА ЙЫР

РУСЧАДАН ТЕРДЖИМЕ ЭТКЕН

А. МЕНСЕТТАРОВ

КЪРЫМ АССР ДЕВЛЕТ НЕШРИАТЫ

1940

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ
ПЕСНЯ ПРО ЦАРЯ ИВАНА ВАСИЛЬЕВИЧА
МОЛОДОГО ОПРИЧНИКА И УДАЛОГО
КУПЦА КАЛАШНИКОВА

На крымско-татарском языке
Госиздат Крымской АССР
1940 г.

✱

Отв. редактор А. М. Мефиз.
Техредактор А. Бондаренко.
Отв. корректор В. А. Кутуб-Заде.
Художник Э. Грабовский.

✱

Сдано в производство 2/VII 1940 г. Подписано
к печати 4/IX-40 г. Формат бумаги 82×106 мм.
Бум. л. 3/4. Учетл. автор. л. 1. Печатн. лист. 1 1/4.
В печатном листе 27 тыс. знаков. Ф. 2709.
Крымгиз № 25. Тираж 3000 экз.

Гостипография НКМП Крымской АССР.
Симферополь, ул. Кирова, 23. Заказ № 5963.

Чокъ яша, Иван Васильевич чарымыз!
 Сен ичюн тизильди бизим бу йырымыз,
 Севимли опричник¹ Кирибеевич акъкъында,
 Эм киргил базиргил Калашников акъкъында;
 Бу йырны эски бир макъамгъа уйдурдыкъ,
 Бу йырны гусянен² зиль тутып йырладыкъ,
 Такъмакълап, текерлеп, гонъюллер сырладыкъ.
 Бу йырпен акъ динли адамлар эгленди,
 Боярил Матвей Ромодановский исе
 Тостукъан толдурып копюкли бал берди,
 Онынъ акъ сарышып корюмли апайы,
 Сом кумюш табакънынъ устюне къойып
 Йипекнен нагъышлы юзьбезлер кетирди.
 О бизил учъ кунъ, учъ гедже сыйлады,
 Бизил эп динъледи—динълеп де тоймады.

1

Бу, кокте нурлангъан ал кунеш дегиль,
 Оларгъа сукълангъан булутлар дегиль:
 Бу—алтын тадж кийип софранынъ башында
 Кейфленип отургъан дешетли Иван чар.
 Стольник³ кишилер тура чар артында,

¹ Опричник—Иван Грозныйны (1533—1584 сенелеринде Рус чары) сакълагъан адам.

² Гуся зиели Русъта чалгъы адети, буны чалгъан адамгъа гусялар дейлер.

³ Стольник—чар столу башында хызмет этген адамлар.

О чарнынъ алдында—эп князь, боярлар,
Онъунда, солунда опричник эрлер бар;
Шадлыгъы, зевкъыннен дешетли падиша,
Алласы эшкына кейфлене, къопуша.

Озюпинъ саватлы савуты ичине
Балдан да лезетли шараплар сюзюльсин,
Кетирин опричник эрлерге берильсин,—
Шай дей де, бу вакъыт чар кулип буюра.
— Эписи ичти де, чарыны шанлады.

Джыйылгъан опричник ичиден тек бири,
Айтувлы курешчи, йигитлер джесюри,
Савуткъа мыйыгъып батырып ичмеди;
Индемей, башыны коксюне саркъыткъап,
Коксюнде терен бир тюшюндже бар эди.

Бу вакъыт падиша джыйырды къашыны,
Яш мады къанатлы гогерджин къушуна,
Къыргъыйнынъ юксектеп бакъкъаны тарзында,
Атешли козылернен чар бакъкъан заман,
Бакъмады котерип башын яш къарамаан.
Падиша ачувнен котерип къолуны.
Демир удж таягъын табангъа серт урды,
Таягъы тешсе де эмен эв полуны,
Яш кене бакъмады, кене тынч отурды.
Чар аджджы сёзюни сёйледди бу заман,
Сескенин айынды о джесюр къарамаан.

Мына шай деп айтты соъ Иван Васильевич:
„Намуслы хызметчим Кирибеевич,

Башынъа огъурсыз пис оймы кирди?
Ёкъса сен бизим бу шаннымы кунълейсинъ?
Ёкъса дюрюст, намуслы хызметми бездирди?
Ярыкъ кок юзюнде кезермиз бизлер, деп
Уфукътан ай догъса, йылдызлар севиине;
Булутлар артына сакълангъан сойлары
Окъдайын тюшелер мейдан ер юзюне...
Падиша зевкъында, Кирибеевич,
Бойледже гъамланув келишмей санъа ич;—
Бакъсанъ, сен Скуратов¹ неслинден чыкътынъ,
Бакъсанъ сен, Малюта эвинде беслепдинъ!“...

Дешетли падиша алдына тиз чёкип,
Опричник шай деди юректен сыр тёкип:
— Эй, бизим падиша, Иван Васильевич!
Дегерсиз къулунъа юзьлеме буны ич.
Бу кызгъан юрекин шараплар сёндюрмез,
Бу къара ойларым сыйларгъа енъдирмез!
Дарылттым сени исе—ираде чарымнынъ:
Эмир эт—ассылар, кессинлер башымны,
Иште бу башымдан омузгъа юк арта,
Осю исе дым, къайтыкъ топракъкъа эл тарта.

Васильевич сонъ онъа бойле деп алды:
„Сен, йигит, не акъта ойларгъа далдынъ?
Сырмалы къафтаныпъ къарарсыз тоздымы?
Самыр тюк къазпагъынъ кырылып кеттими?
Яхут да къазнанъда алтыннынъ биттими?
Челиктен кылычынъ токъалландымы?“

¹ Малюта Скуратов—Иван Грозныйнынъ севиими оприч-
ники ве джеслаты эди.

Осалджа наллы атынъ топалландымы?
Москва—озенде бир туджджар баласы
Юмрукънен урушта¹ къаршыны чыкътымы?
Бир кере туткъанда, о сени йыкътымы?
Къувурчыкъ сач биткен башыны саллады,
Ве чаргъа опричник бойле деп сёйледі:

— Не бояр песлинден, не туджджар песлинден
Тылсымлы бундай къол дюньягъа кельмеди;
Меним чёлъ джуйрюгим чапкъалап джуре шепъ;
Бу кескин къылычым кузьгюдай йылатырай;
Эр байрам сизлерден мерамет корин биз,
Башкъа бир халкълардан осал да кийемиз.

Белиме сыктырып йипектен къушакъны,
Самырнен къайылгъап къадифе къалпакъны,
Къадифе къалпакъны чекеме яткъызып,
Мен бир кунъ Москва-озени артына
Кезмеге кете эдим минип яш атыма.
Къарасам—бир азбар къапынынъ къатында
Келинчек ве дюльбер яш къызлар туралар,
Сукълана, шыбырдай, озь ара лаф къата;
Тек бири олардан сукъланмай, къарамай,
Бетине ёлакълы маряма къапата...

Мукъаддес анамыз Русне ичинде,
Арасапъ, тапылмаз бу дюльбер къадындай:

¹ Юмрукъ урушы—эвельде Русь ичинде севимли эглен-
желерден бири. Юмрукъ урушы байрам кунълери ола эди,
бу вакъытта дешетли уруша, бири-бирини сакъатлай ве атта
олюм де ола эди.

Гогерджин кѣушудай жуляйим бакъына,
Акѣкѣувдай сюзюлип, талгъындан адымлай,
Сѣз айтса, санарсынъ, сѣйлене бульбуль,
О кызынынъ гульдайын кыызаргъан янагъы;
Худайнынъ кокюнде тапъ киби корюне,
Гуль тюсте лентанен орюлип багълангъан
Алтын-тюз сачлары тѣбенге тюше,
Омуздап тая да ашагъы джайылып,
Назманып бем-без коксюнен опюше,
О дюльбер догъгъан дей бир туджджар эвинде,
Алена Дмитриевна адынен адлана.

Мен оны корьгенде, озюмни джояман:
Бу кучѣлю кѣолларым ашагъы саркъалар,
Бу отькюр козюме кѣараплыкъ чѣке;
Боштан-бош бу джурюш, акъ динли падишам,
Манъа бир кѣасерет, манъа бир кѣайгъы-гъам.
О джуйрюк атлар да хошума кетмей,
О сырма урба да хошума кетмей,
О алтын кѣазна да манъа ич керекмей:
Энди мен кѣазнамны кимлерге болейим?
Мен кимнинъ огюнде батырлыкъ этейим?
Мен кимге урбамнен макътана билейим?

Сеп мени Волга арты чѣлюне джиберчи,
Казакча урь омюр сюрмеге акъ берчи.
Мен онда иркильмез башымны кѣоярман,
Кѣоярман мусульман сюнгюси астына;
Озь ара джыйылып ачувлы татарлар,
Бу джуйрюк атымны, бу черкес эгерин,
Бу кескин кылычны пайлашып алырлар.

Яшлангъан козюмни къузгъунлар чокъусын,
Ягъмурлар бу оксюз кемикни чъйкъасын,
Къайгъылы джесетим мезаргъа кирмеден
Куль олып дёрт якъкъа савурылып чангъысын!..

Кульди де, шай деди чар Иван Васильевич:
„Намуслы хызметчим Кирибеевич!
Къайгъыннын джоймакъчюн чарелер корермен.
Бу яхонт юзюкни озюпъе берермен,
Эм инджи ташындан боюнджакъ тиздир сен.
Риджа эт башта озъ къудагъый ананъа,
Сен сонъра Алена Дмитриевнанъа
Иште бу къийметим бахшышны тез джибер:
Озюнни севдирсенъ—сонъ яп той байрамыш,
Севдирин олмасанъ чекме ич дерт-гъамын“

— Чокъ яша, Иван Васильевич чарымыз!
Ийлекар хызметчинъ яланлар сёйледи,
О сенден акъикъат, догърусын гизледи.
Мукъаддес кильседе о дюльбер къызынынъ
Никасы олгъанын айтмады сен чаргъа,
Христиан динининъ ёллары боюнджа
Никасы къыйылды джесюр яш туджджаргъа...

* * *

Эй, яшлар, йырланъыз—гусляны тизипъиз
Эй, яшлар, ичинъиз—ишлерни билинъиз!
Артыкъ сиз о шайлы боярнынъ озюни
Эм оныцъ акъ чере апайын шенълетинъиз!

Парамонович Степан адында,
 Яш туджджар мал сата стойка артында;
 Калашников—лагъабы онынъ.
 Рафларда йипектен малларны тюзете,
 Мулайим лафларнен муштери джелъп эте,
 Алтынны, кумюшин эсаплап къарады.
 О бугуиъ огъурсыз бир кунъге огърады:
 Янындан отелер бай зенгян боярлар,
 Лякин бу туджджарнынъ малына бакъмайлар.

Кильсенинъ чанълары акъшамлыкъ къакъылды;
 Кремль артында чабакълар нурлавды;
 Мейдан кок юзюнде булутлар ялдайлар,
 Окюрген бораплар оларны айдайлар;
 Бираздан муштери дагъылын бошатты
 Бу кениш гурьдели тиджарет япысын,
 Къави бир килитнен Степан къапатты
 Тюкиянынъ эменден япылгъан къапысын;
 Демирден орюльген бир зынджыр аларакъ,
 Кескин ит багълады къапынынъ огюне,
 Сонъ къайта Степан ойларгъа даларакъ
 Москва-озени артында эвине.
 Етишти озюнинъ юксекче эвине
 Ве шашты Степан Парамонович:
 Апайы къаршылап чыкъмады огюне.
 Столнынъ устюне акъ ортю джаймагъан,
 Образ¹ къандили япа пек талгъындан.

¹ Образ—христиан халкъынынъ табыныкъ ичюн къулангъан диний шекиллери.

Степан сеслэнди хызметкяр апайгъа:
„Айт манъа, айт манъа, айт, Еремеевна,
Не якъкъа кетти о, не якъкъа гизленди
Бойле кеч вакъытта Алена Дмитриевна?
О бизим севимли кучюк яш балалар
Ойнашын эгленди, чалышып джуръдими,
Ёкъса шай эртеден тешекке кирдими?“

— Эй, меним кыйметли Степан эфендим,
Санъа бир худжур шей айтайым энди:
Акъшамлыкъ дувагъа Алена кеткенде;
Папаз ве бийкеси кельдилер къайтып,
Ашына отурды, къандильни якъып,
Шимдиге къадар сенинъ яш апайынъ
Эвине къайтмады бу якъын кильседен.
Сизинъ яш балалар ич юкъу коръмеден,
Не сусып олалар, не оюн ойнайлар,
Ялынъыз агълайлар, окюрип агълайлар.

Яш туджджар Степан тюшюнип бу дакъкъа,
Пенджере артындан къарады сокъакъкъа—
Сокъакъны къаранлыкъ къаплагъан эр якътан;
Топракъкъа джайылып, белз къар бората,
Инсаннынъ изини тегизлей, къапата.

Бу вакъыт шарт къацап аятнынъ къапысын,
Ашыкъкъан бирининъ ичери киргенин
О сезип айланды—вай алла сакъласын!
Чырайы агъаргъав, сачлары дагъылгъан,
Сачынынъ орьмеси акъ къаргъа булангъан
Апайы тура яш туджджарнынъ алдында;

Делидже акыйгъай солугъай козылері,
Дудагъы кыбырдай, сечильмей сёзлери.

„Апайым, апайым, сен къайда доландынъ,
Насыл бир азбарда булундынъ бу гедже?
Не ичюн сенинъ бу сачларынъ дагъылды?
Не ичюн кийиминъ йыртылды бойледже?
Боярлар огълунен бирликте кезерек,
Меджлисте оларнен къошушсанъ керек!..
Апайым, мукъаддес икона огюнде
Бунунъчюн денъишил юзюклер такъмадыкъ,
Бунунъчюн экимиз нышан-той япмадыкъ..
Мен артыкъ килитнен килитлеп, эй, къары,
Къапылар артына мен сени къоярым,
Сен ондан алланынъ ярыгъын корьмезсинъ
Намуслы адымны лекелеп джурьмезсинъ...“
Булары Алена Дмитриевна динъледи,
Гъарипнинъ яш джаны къалтырап башлады,
Кузь куню сараргъан япракъдай титреди;
Окели козь яшын акытып агълады,
Тиз чёкип эрине, ялварып шай деди:

„Айдын нур кунешим, озь укюмдарым,
Я мени тез ольдюр, я мени динълеп бакъ!
Пек кескин пычакъдай къадала лафларынъ;
Олардан меним яш юрегим патлайджакъ.
Мен ич де къоркъмайым аджувсыз олюмден,
Мен ич де къоркъмайым халкъларнынъ сёзюнден,
Тек къоркъам мен сенинъ сайгысыз озюнден.

„Эвине сокъакълар боюпджа кийседеп
Ялыгъыз башыма кыйтмакъта эдим мен.
Къардайып шыкърдап артымдан сес кельди;
Къарасам—бирининъ чапкъанын эселедим.
Такъатым къалмады, тизлерим букледим
Йипектеп марама къапатты юзюмни.
Къуветнен япышып о тутты къолумдан,
Сонъ манъа ший деди, шыбырдап таягъындан:
— Не ичюн къоркъасынъ, гузейден гузелим?
Мен хырсыз дегилим, джан алыр дегилим,
Мен явуз чарымнынъ хызметкъар кишисим,
Кирибеевичтир меним озы исимим,
Мен догъдым макътавлы Малюта эвинде...
Буларны эшитип даа нек къоркътым мен;
Бу гъарип башчыгъым айланып башлады.
О мени къучакълап опыти ве охшады,
Эм оне, эм озы бойле дей манъа:
— Тек манъа дженап бер, не керек санъа?
Алтыным истейсинъ, инджими истейсинъ,
Чечекли къумачмы, парылдакъ тапшармы?
Чариче къадындай безенип джурерсинъ,
Сени эр корьгенлер пахыллап башларлар,
Тек манъа косътерме гупакяр олюмни:
Бир кере олса да, айрылув вакътында
Бир парча сев мени, къучакъла, опы мени!

„Охшады о мени, эм опыти о мени!
Шимди де козюмде, къырмызы янакъта,
О мельуп адамнынъ эр опюш тамгъасы.
Къуветли алевдай аджытып янакъта...

Къомшулар къарашып эр азбар къалыдан,
Бизлерни пармакънен косътерип ташлады...

„Мен аман къртулып онып пис кърлундан,
Ашыкъып, эвие къачмагъа башладым;
Сен бахшып ёллагъан нагъышлы явлыгъым,
Ве меним чечекли Бухара марамам
Къалды о ярамаз айдутнынъ кърлунда.
Мен киби намуслы темиз яш къадынны
Ашалап джиберди, кирледи адымны,
Ачувлы къомшулар не айтар озюме,
Мен насыл бакъайым энди халкъ козюне?

„Акъайым, сен берме намуслы бийкенъни
Пис, осал къалипли ошекчи сёзюне!
Сенсиз мен кимлерге уютлер багълайым?
Сенсиз мен кимлерден ярдымлар алайым?
Мен гъарип оксюзмен бу дюнья устюнде:
Сайгъылы бабайым ята дым мезарда.
Анам да бабайнынъ янына кърюлды;
О уйкен агъам да гъурбет ят якъларда,
Сен озюнъ билесинъ, хаберсиз джоюлды,
Акъылы етмеген даа яш бир бала,
Даа яш бир бала, о кучюк кърдашым...“

Алена Дмитриевна шай дей де токътала
Кирпиктен тыгъыра яныкълы козь яшы.

Бундан сонъ Степан Парамонович
Эки яш кърдашын чагъыртты озюне;

Къардашлар кельдилер, агъагъа эгилй
Селямны бердилер, айттылар сёзюни:
„Эй, уйкен агъамыз, сёйлечи сен бизге—
Недай бир вакъна, не олды шу санъа,
Не вчюн аязлы къаранлыкъ геджеде,
Къаранлыкъ геджеде, чагъырттынъ оданъа?“

— Севимли къардашлар, айтайым сизлерге,—
Мен къалдым тёзюльмез азаплы кедерге:
Ырызсыз опричник Кирибеевич
Намуслы эвими лекелеп ташлады;
Иште бу элемге яш джаным тёзмей ич.
Ве бунъа юректе сабырым къалмады.
Эгер де башласа ярын чар огюнде
Юмрукъ урушы Москва-озенде,
Опричник йигитке мен къаршы турарым,
Къуветим тюкенип, ольгендже урарым;
Урушта о мени ольдюрсе эгер де
Догърулыкъ шавына чыккынъыз сизлер де.
Севимли къардашлар, иркильмей тюшюнъиз,
Сиз менден яшсынъыз, тазедир кучюнъиз,
Аз гуна язылды сизинъ яш мапълайгъа,
Оны да багъышлар, ялварсакъ худайгъа!

Сонъ уйкен агъагъа шай деди яш эрлер:
„Мавы кок багърындан не якъкъа ель эссе,
Чал мутий булутлар о якъкъа кочерлер;
Къавгъалар мейданы къанлы джар башына,
Лешлерни джыймагъа, зияфет ашына,
Яшларны чагъырса кок къартал давушы,
Онъа яш къартаалар келирлер авушы.
Сен бизге агъасынъ, экинджи бабасынъ,

Яп озюнь бильгендай, акъылынъ кескендай,
Биз исе догъмушны ят эльге беремиз."

* * *

Эй, яшлар, йырланъыз—гусляны тизинъыз!
Эй яшлар, ичинъыз—ишлерни билинъыз!
Артыкъ сиз о шайлы боярынъ озюни
Эм онынъ акъ чере апайын шенълетинъыз!

III

Къоджаман Москва шеэри устюнден,
Акъ ташлы Кремль дивары устюнден,
Узакъ тав, ем-ешиль къырларнынъ артында,
Тахтадан япылгъан сачакънен ойнагъан,
Чал башлы булутны къувалап айдагъан
Къызыл танъ белгиси юкселе талгъындан;
Алтын-тюр перчегин уфукъкъа джайдырып
Тёкюльген акъ къарнен джувулгъан сайын,
Айдын кок юзюне къарай да джылмая,
Кузьгюге къарагъан шенъ дюльбер къыздайын.
Не ичюн, кызыл танъ, юкбунъдан уяидын?
Насыл зевкъ, шадлыкъчюн кызыарын джанландын?

Байрамда эгленип, теселли алмагъа,
Кельдилер эр якътап йигитлер топланып
Москва-озенде юмрукънен къавгъагъа.
Эр четтен къорчалап опричник ве бояр,
Бу уруш ерине давурнен кельди чар.
Алтыннен алкъасы бирлешкен, кумюштен
Зынджырны тарттылар падиша эмринен.

Бирге-бир гонъюлли урушмакъ ичюн,
Йигирми беш сажень ер чырмап алдылар.
Падиша эмринен этрафны янгъыртты,
Урушкъа чагъырып шамата салдылар:
„Эй, сизлер къайдасыз, айтувлы эримиз?
Падиша бабайны эгендириназ,
Йигитлер, бу кениш алкъагъа кириназ;
Ким енъсе, бахшышлар береджек онъа чар;
Ве ким де енъильсе, акъ оны багъышлар!“

Сонъ чыкъты къараман Кирибесвич,
Чаргъа сес-солукъсыз эгильди яваштан,
Омузындан къадифе тонуны ташлады;
Кучюлю онъ къолуны ябашкъа таяды,
Сонъра сол къолунен къалпагъын тюзетип,
Курешке чыкъаджакъ джав беклеп башлады...
Учъ кере теренден кычырып алдылар—
Курешке чыкъмады къозгъалип ич бир эр,
Олар тек индемей бир-бирин тюртелер.

Мейданлыкъ боюнджа опричник долана,
Къоркъакъча яшларны мыскъыллап макътана:
„Тюшюндже ичинде сустыгъыз, аллелем!
Шай олса, байрамнынъ шанычюн сѣз берем,
Тек теббе эттирип, ольдюрмей джиберем,
Ялынъыз чарымнынъ гонъюлли котерем“.

Дер экеч, халкъ эки тарафкъа тартылды—
Базирган Степан Парамонович,
Айтувлы къараман, курешке атылды.
Башта бир эгильди дешетли чарына.

Сонъ белз Кремльге, мукъаддес кильсеге,
Ве сонъра топлангъан бутюн рус халкъына.
Шаннлер козюдай козьлери нурланды,
Эм опричникке иркильмей къарады.
Сонъ оныпъ алдына кельди де, токътады,
Куреш къолчакъларына къолуны шыплады,
Къуветли омузын догърултып ташлады,
Къувурчыкъ сакъалын яваштав сыйпады.

Курешчи опричник шойле дей туджджаргъа:
„Бильдирчи, эй, йигит, озюнъни сен манъа,
Союнъны-сопунъны сёйле сен энъ башта,
Адынъ не? Оны да унутма айтмагъа,
Урушлынъ сонъунда макътанып джуръмеге,
Мен кимнен урушам, нек керек бильмеге“.
Степан бойле деп джевабын берди сонъ:
„Алымдыр Степан Парамонович,
Намуслы бабадан дюньягъа кельдим мен,
Дюньяда яшадым раббиминиъ ёлунен;
Гъайрынынъ апайын масхара этмедим,
Къаравлыкъ геджеде ёл басып джуръмедим,
Алланынъ нурундан талдагъа кетмедим...
Сен демин акъикъат догъру сёз сёйлединъ;
Ярындан кеч къалмай, талма тюш уйледе
Биримизге джепазе къылыныр, дединъ;
Сонъ бизден биримиз пельванлар ичинде,
Къонушкъан вакъытта, макътаныр кучюнен;
Халкъларны кульдюрген шакъалар япмагъа
Шимди мен чыкъмайым, динсизнинъ баласы,
Мен чыкъам дешетли ве сонъки къавгъагъа“.

Буларны эшитип, опричник йигитиниъ
Янагы кузьдеки къардайын агъарды;
Атешли козюни тумашлар эп сарды,
Къуветли омузы тонъды да, сызлады,
Ачылгъан агъзында сёзлери бузлады...

Ипдемей экиси чекильди бираз ер,—
Ал энди курешке башлады эки эр.

Илькиде опричник къолуны котерип,
Бир юмрукъ эндирди яш туджджар эрине,
Онынъ кенъ коксюнинъ тап орта ерине;
Йигитиниъ кокреги шытырдап ташлады,
Намуслы Степан салланып титреди;
Киевли мукъаддес азизлер япылгъан
Онынъ кенъ коксюнде джез къачы бар эди,—
Бу джез къач майышып батты яш кокрекке,
Ярадан чыкъдай къан тамлады кольмекке;—
Сонъ шай деп тюсюнди Степан яш туджджар:
„Башкъа не язылса, козь оны кореджек,
Намусчюн турайым сонъуна къадар!“
Сонъ туджджар давранды, кучъ топлап башлады,
Душманны кетирип озюнинъ эбине,
Бар кучънен окъталып бир юмрукъ ташлады
Джавыпынъ тамам сол ченъеси тюбюне.
Опричник яваштап сес берди инъленип,
Уйрюлип йыкъылды, яш джанын тез берип;
Джан берип серильди сувукъ къар багърына,
Йыкъылды опричник, сапарсынъ, дым тавда
Тюбюнден кесильген бир буюк чам авды.
Ве буны чар корип, джыйырды къашыны,
Дертленип, ачувнен таягъын чар урды,

Шу анде якъалап бу туджджар яшыны,
Падиша алдына кетир,—деп буюрды.

Акъ динли падиша туджджаргъа дей шойле:
„Виджданнен джевап бер, догърусун сен сёйле,
Истепми ольдюрдинъ, ёкъсамы къазаней
Сен меням макътавлы опричник дженкчимни,
Энъ арув дженкчимни, намуслы ишчимни?“

— Айтайым мен санъа, эй, диндар падишам:
Ираде-истекнен ольдюрдим оны мен,
Не ичюн олгъанын, мен санъа ич айтмам,
Оны мен ялынъыз аллагъа сёйлермен.
Сен мени асмакъны джелляткъа эмир эт.
Джепазе къылсынлар гунакар тениме;
Тек косътер балама, бийкеме мерамет,
Ве эм де ярдым бер эки яш иниме¹...

„Догърусун виджданнен айткъанынъ ичюн,
Эй, туджджар баласы, айтайым мен санъа,
Айтайым, динъле сен, къараман яш эрим:
Яшлай тул бийкенъе ве оксюз баланъа
Озюмнинъ къазнамдан мерамет этерим,
Ве эки ининъе бу кунъден башлап мен
Бутюн кепъ Русие девлети ичинде
Ясакъсыз сатмагъа бол изни берермен.
Шимди сен, эй, огълум, о юксек ерге кет.
Бу джесюр башынъны кесмеге азыр эт.
Джеллятлар зийнетли урбалар кийсин деп,

¹ Ини—огълап къардаш.

Балтаны къайратып, кестирип кельсин деп,
Озюмнипъ эрме эмирлер берермен,
Сени де айырып бир четке ташламай,
Мерамет эткеним бутюн халкъ бильсин деп,
О буюк чанъларны къакъынъыз,—дермен..."

О ерге халкъ келип, топланыр-топланмаз,
Чанъ улуй-окиуре, янъгыртып эр ерни,
Этрафкъа бильдире огъурсыз хаберни.
Дарыгъач къатында, кюсекче бир ерде,
Дёгмеси ачыкътюз, къырмызы кольмекли
Балтасы къайралгъан бир джеллят шенъ джуре,
Ялангъач къолуны окъалай кимерде;
О беклей кесмеге, йигитнинъ башыны
Яш туджджар йигит шойле дей бу вакъыт
Сонъ кере къардашлар козюне монъ бакъып:

„Эй, меним достларым, къарындаш къардашлар,
Бу сонъки айрылыкъ дакъкъасы ичинде
Мен сизни охшайым, опюшип къалайыкъ.
Алена бийкеме селямлар сёйленъыз,
Мен ичюн чокъ козь яш текмесин, денъыз,
Балаларгъа акъкъымда ич бир шей айтмаъыз;
Озь тувгъан юргума селямлар сёйленъыз,
Бутюн эш-достума селямлар эйленъыз,
Озюнъыз, къардашлар, кильсеге кетинъыз,
Гунакар джанымчюн дувалар этипъыз!“

Масхара олжумнен базиргъан яшыны
Урдылар, балтанен кестилер башыны;

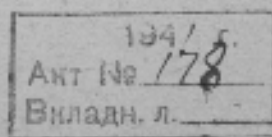

Бахытсыз яш башы боянып кѣаннына,
Тыгъырды эджувсыз дарагъач янына.

Москва-озени артында кенѣ чѣльге,
Владимир, Рязань ве Тула ёллары
Хачлангъан ерчикке, комдилер туджджарны,
Мезары устюне дым топракъ тѣктилер,
Башына кетирип агъач хач тиктилер.
Туджджарнынъ бу адсыз мезары устюнде
Шиддетли серт еллер шувулдан ойнаша;
Ве мезар янындан яхшы халкъ кѣатнаша,—
Кечсе къарт адамлар—чокъунып алалар,
Кечсе яш адамлар—токъталып хатырлай,
Кечсе яш кызчыкълар—кѣайгыгъа далалар,
Ве кечсе гусларлар—кедернен йыр йырлай.

Эй, джесюр йигитлер,
Яш гуслар йырджылар,
Салмакълы эзгилер!
Йыр яхшы башланды—яхшы да битиринъ,
Эр кимге акъикъат, намуспен акъ беринъ!
Джумерт адам бояринге шан-шурет!
Ве онда яш дюльбер боярынягъа шан-шурет!
Ве бутюн христиан халкъына
шан-шурет!

ИИБ. № 2704

Физты 1 руб.

2938

	H-Tar.
	2-732